

XXIX, 2018.), nasuprot „ustaljenom“ ponavljanju neprovjerenoga podatka o tristo ili čak četiristo žrtava u mnogim dosadašnjim radovima.

Knjigu završavaju dvije biografije. Onu V. A. Bačića potpisuje Zvonimir Freivogel (442-443), a Janka Vukovića Podkapelskoga, poginuloga zapovjednika na brodu *Viribus Unitis* (444-448), i admirala Maksimilijana Njegovana (449-451) Bruno Dobrić.

U povodu obilježavanja stogodišnjice Prvoga svjetskoga rata pulsko se društvo „Viribus Unitis“ pridružilo ponovnim izdavanjem ovoga vrijednog djela brojnim izdavačima najrazličitijih publikacija s tom tematikom. Sinergijom tekstova Vilija A. Bačića i Zvonimira Freivogela čitatelji su dobili detaljnu i argumentiranu sintezu Prvoga svjetskog rata na Jadranskom moru.

David Orlović

Vremeplov 4: Kinematografske djelatnosti i pulska svakodnevica 1919 – 1943, Pula: Pula Film Festival, 2020., 108 str.

Četvrta knjiga *Vremeplova* u izdanju Javne ustanove Pula Film Festival svojom tematikom obuhvaća pulsku kinematografsku povijest u doba talijanske vladavine, odnosno do njemačke okupacije grada 1943. Tema istraživanja obuhvaća stalne kinematografe, filmske programe, snimanja te društveno-povijesni kontekst toga vremena. Sanela Pliško i David Orlović, autori tekstova, usredotočili su se na činjenične podatke iz dostupnih domaćih arhiva, a korišteni su i brojni novinski listovi toga vremena – *Istarska riječ*, *L’Azione*, *Hrvatski list*, *L’Arena di Pola*, *Istra*, *Corriere istriano* te *Istarski list*.

U „Uvodu“ (7-10) se saznaje ukratko o temama istraživanja prva tri broja *Vremeplova* te se naglašava kako je četvrta knjiga nastavak treće jer se kronološki oslanja na nju. Autori pojašnjavaju temu istraživanja ovoga broja te se navodi i arhivsko gradivo koje je rabljeno u svrhu istraživanja.

Prvo poglavlje, „Stalni kinematografi u Puli do 1918. godine“ (10-13), donosi tablični prikaz čak osam kinematografa (tj. kinodvorana) koji su u Puli djelovali do kraja Prvoga svjetskog rata. Saznajemo ime vlasnika, adresu, naziv nakon 1918. (ako se promijenio) te datum otvorenja i zatvaranja svakoga kinematografa. U poglavlju „Desetljeće pulskih kinematografa (1919. – 1929.)“

(13-41) čitamo podatke o kinoprojekcijama u međuratnom razdoblju, pronađene u lokalnim novinama toga vremena, a mnogo se podataka pronašlo i o snimanjima u gradu koja su provodile razne produkcijske kuće. Na oglase, objavljene u lokalnim novinama, mogao se javiti svaki građanin. „Čovjek u moru – i filmovi u Areni“ (41-51) poglavlje je koje se ponajviše odnosi na film „Čovjek u moru“ („Uomo in mare“) Enrica Morettija, koji nastaje u svrhu sudjelovanja pulskoga GUF-a (Fašističkih sveučilišnih grupa, *Gruppi universitari fascisti*) na međunarodnoj kinematografskoj smotri u Comu 1937. Navode se projekcije i snimanja kasnih 30-ih godina 20. stoljeća. Manje je poznato da su se i u to vrijeme projekcije filmova organizirale u pulskoj Areni pa se iznosi i koji su to bili filmovi. Četvrto poglavlje, „1942. – Alfa Tau“ – prvi dugometražni film snimljen u Puli“ (51-54), donosi osnovne informacije i zanimljivosti o ratnome filmu „Alfa Tau!“ iz 1942. Riječ je o prvome dugometražnom filmu koji je u većem dijelu sniman u Puli. Iste je godine film nagrađen u Veneciji. Poglavlje „Prijevodi svjedočanstava iz lista *L’Arena di Pola* koji se odnose na pulske kinematografe“ (54-67) sastoji se od dva priloga. Prvi se odnosi na svjedočanstvo Sergia Zuccolija iz 1978., koje se odnosi na društveni i svakodnevni život Pule i njezinih žitelja nakon Prvoga svjetskog rata s naglaskom na kinematografske djelatnosti. Drugi dio donosi sjećanje Fausta D’Este na život u Puli u međuraću s dodatnim komentarima i pojašnjenjima, objavljeno 1997.

Najopsežnije je poglavlje „Pula, 1918. – 1943.: prostor, ljudi, svakodnevica“ (67-103), koje donosi vrlo iscrpan povijesni kontekst grada u doba Italije. Podijeljeno je na trinaest cjelina, odnosno potpoglavlja. Da bi čitatelju bio jasniji politički kontekst dolaska talijanske uprave u Istru i Pulu, prvo se potpoglavlje, „Politički okviri talijanske vlast“ (67-68), bavi tom tematikom. Potpoglavlje „Između smrti i života“ (68-70) odnosi se na dva glavna uzročnika smrti građana Puljštine nakon Prvoga svjetskog rata: španjolsku gripu i tuberkulozu. Novim objektima u gradu, poput zgrade u kojoj se danas nalazi Hrvatska pošta, koji su bili dio racionalističke arhitekture, bave se „Promjene u gradskim vizurama“ (70-73). Potpoglavlje „Zaposlenost i industrija“ (73-75) navodi u kojim djelatnostima su građani tada radili; saznaje se ponešto i o tvornicama u gradu, poput Tvornice duhana i Tvornice cementa. Tematiku crkveno-vjerskoga života Pule za vrijeme talijanskoga razdoblja donosi peto potpoglavlje (75-76), a sljedeće opisuje prometni život (76-80). Nekoliko detalja iz svakodnevnoga života odraslih i djece te provođenja slobodnoga

vremena nalazimo u sedmom potpoglavlju (80-82). Osmo (82-84) se odnosi na kulturni život grada: osim što se opisuje rad najznačajnijih onodobnih ustanova (poput Arheološkoga muzeja), naglašena je i valorizacija pulskih spomenika, što je bilo u skladu s idejama Mussolinijeva režima. „Djeca posla“ (84-86) je potpoglavlje koje se ponajviše odnosi na ondašnje pulske osnovne škole. Ponešto se saznaje i o organiziranju provođenja slobodnoga vremena djece, ali uz obavezne elemente koji su najmlađima trebali usaditi ljubav prema domovini i fašističkom režimu. Zanimljivosti o pulskim kupalištima saznajemo u potpoglavlju „Ljeto“ (86-90), dok jedanaesto (91-92) donosi crtice o sportu u Puli za vrijeme Italije, osobito nogometu i veslanju. Potpoglavlje „Vojska u Puli“ (93-97) donosi najvažnije podatke o vojarnama, vojnim školama, hidroavionskim bazama i poznatijim zapovjednicima. Posljednje potpoglavlje (97-102) posvećeno je Areni – naglašeno je kako je pulski amfiteatar za nove, talijanske vlasti, nesumnjivo bio vodeći simbol rimskoga nasljeđa te su upravo zbog toga unutar njega održavani brojni politički skupovi i razne svečanosti.

Posljednje, osmo poglavlje ovoga izdanja *Vremeplova*, „Kinematografi u Puli do 1943. godine uz redosljed promjene naziva“ (103) donosi tablični prikaz jedanaest kinematografa koji su u Puli djelovali za vrijeme Italije. Na samome kraju nalazimo popis korištene bibliografije (106-108).

Četvrti svezak *Vremeplova* donosi novi pogled na život u Puli između dva svjetska rata s naglaskom na kinematografiju koja je bila neizbježan dio pulske svakodnevice. Autori su napravili odmak od postojećih historiografskih ostvarenja te tematike i donijeli novi pogled na razvoj građanskoga načina života i ispunjavanja slobodnoga vremena tadašnjih Puljana.

Igor Jovanović

David Orlović, *Etiopski rat i fašizam u Istri 1935. – 1941.*

Zagreb: Despot infinitus, 2020., 201 str.

Iako na prvi pogled gotovo ništa ne povezuje istarsko područje s dalekom i egzotičnom istočnoafričkom zemljom Etiopijom, tomu ipak nije tako. Mladići s područja Julijske krajine (kao i iz cijele Italije) sudjelovali su u Etiopskom